

7.2.5 Anlambilimsel bilgiler ve tanım oluşturma

7.2.5.1 Anlambilimsel bilgiler

(45) **göz** a. 1. Görmeyi sağlayan organ, görme organı: "Gözleri göz değil, gözistan!" -C. Süreya. 2. Görüntüleri algılama, görme yetisi: Aşık Veysel gözlerinden birini çiçekten yitirmiş. 3. (Kimi deyimlerde) Görme ve bakma: Gözden geçirmek. Gözden kaybolmak Gözden uzaklaşmak. Göz önünde. Gözü keskin 4. İyi ya da kötü nitelikler, tutkular, duygular anlatan bakış: Kaygı ışınlayan gözlerle baktı 5. Bakış, görüş: Kardeş gözüyle bakmak. "Bir eleştirmeci gözüyle okuyun o yazıları" -N. Ataç. 6. Dikkatli, uyanık bakış: Hüzün gözlerinden okunuyor, bilirsin gözümde kaçmaz 7. Delik, boşluk: İğnenin gözünde de olsa onu bulup dersini vereceğim. "Köprünün gözleri karşı karşı kazılmıştır" -S Faik. 8. İçine girilen, öteberi konulan, bölümleri olan bir şeyin her bölümü, çekme: Çantanın gözleri Masanın gözleri. 9. Oda: "Şu fakir mahallede bir göz evim olsaydı / Nasıl sevinç içinde çıkardım şu yokuşu."-Z. O. Saba 10. Terazi kefesini. 11. Suyun topraktan kaynak olduğu yer, kaynak. 12. Kıskançlık ya da hayranlıkla bakıldığında bir şeye kötülük verdiği inanan uğursuzluk, °nazar: "Dedim ya adamcağız göze geldi. Göz fena şeydir" -R. N Güntekin. "İnsanı gözle yiyip bitirirler" -Ö. Seyfettin 13. Sevgi, ilgi, gönül bağlantısı: Gözden düşmek. Göze girmek. 14. Ağacın tomurcuk veren yerlerinden her biri: Göz aşısı 15. Bölüm, °hane: Dama tahtasında altmış dört göz vardır. 16. Kimi yaraların uç bölümü: Çıbanın gözü.

(Türkçe Sözlük, 1998. Ankara: Dil Demeği Yay.)

[16 anlam]

(46) **durgun** s. 1. Kimıldanış ve canlılık göstermeyen, dingin, °sakin: "Tarlalarda küçük, durgun göller oluştu." -A.Ağaoğlu. . [...] 2. mec. Neşesiz, keyifsiz sessiz., canlı olmayan: "Öteki durgun bir Anaolu köylüsü idi."-F.R.Atay [...] 3. mec. Canlı olmayan, sönük, hareketsiz: Piyasa durgun. İşler durgun. 4. Zihinsel bakımdan yeterince gelişmemiş (kimse): Her yaşında böyle durgundu.

(47) **accurate** /'ækjərət/ adjective
exactly right, with no mistakes: He gave an accurate description of the thief. ☹ opposite
inaccurate.

Cambridge International Dictionary of English sözlüğü, bunun için REHBER SÖZCÜK uygulaması geliştirmiştir. Collins COBUILD English Dictionary 1987 baskısı ve 1995 ikinci baskısı eşanlamlıları, altanlamlıları ve üstanlamlıları ayrı bir sütunda vermiştir. Longman Dictionary of the English Language 1991 de 400 civarında eşanlamlı öge kullanmıştır ve anlamca yakın olan sözcükleri açıklamada bu yöntemden yararlanmıştır.

göz is. 1. Görme organı. 2. (Bazı deyimlerde) Görme ve bakma: Gözden geçirmek. Gözeten kaybolmak. Gözden uzaklaşmak. Göz önünde. Gözü keskin. 3. İyi veya kötü nitelikler, tutkular, duygular anlatan bakış: Hillekar gözlerle baktı. 4. Bakış, görüş: Kardeş gözüyle bakmak. 5. Suyun topraktan kaynak olduğu yer, kaynak. 6. Delik, boşluk: İğnenin gözü. "Köprünün gözleri karşı karşı kazılmıştır" -S. F. Abasıyanık. 7. İçine girilen, öte beri konulan, bölümleri olan bir şeyin her bölümü: Çantanın gözleri. "Şu fakir mahallede bir göz evim olsaydı / Nasıl sevinç içinde çıkardım şu yokuşu."-Z. O. Saba. 8. Çekme, çekmecelerin her biri: Masanın gözleri. 9. Terazi kefesini. 10. Kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığında bir şeye kötülük verdiği inanan uğursuzluk, nazar: "Dedim ya adamcağız göze geldi. Göz fena şeydir." -R. N. Güntekin. "İnsanı gözle yiyip bitirirler." -Ö. Seyfettin. 11. Sevgi, ilgi, gönül bağlantısı: Gözden düşmek. Göze girmek. 12. Ağacın tomurcuk veren yerlerinden her biri: Göz aşısı. 13. Bölüm, hane: Dama tahtasında altmış dört göz vardır. 14. Bazı yaraların uç bölümü: Çıbanın gözü. [...]

(Türkçe Sözlük, 1988. Ankara: TDK Yay.)

[14 anlam]

- (48) **main** MOST IMPORTANT /meɪn/ *adj* [before n; not gradable] larger, more important or more influential than others of the same type [...]
(CIDE)

analitik tanım

Analitik tanım, daha çok **altanlamlılık** ya da **üstanlamlılık** kullanılarak yapılır, örneğin *fil* için “memeli” demek gibi. Ama üstanlamların farklı olabileceği de görülmektedir. Örneğin *The Concise Oxford Dictionary* 9.baskı *musk* [=misk (kokusu)] için *substance*'ı [=madde], *Collins English Dictionary* 1992 ise *secretion*'ı [=salgı] kullanır.

- (49) **serçe** *a. hayvb.* Serçegillerden, insanlara yakın yerlerde yaşayan, kışın göçmeyen, koyu boz renkli, küçük, ötücü bir kuş [...]

Bazı analitik tanımlarda **meronimi** de bulunabilir. Bir şeyin parçası olarak sunma yöntemi olan meronimide örneğin “sırt”, “vücudun bir bölgesi” olarak tanımlanmaktadır.

eşdizimlilik

Genel amaçlı sözlüklerde eşdizimlilik betimlemeleri oldukça sınırlıdır. Bunların bazıları **dilbilgisel eşdizimleme** olarak adlandırılır ve bir eylemin ya da adın hangi ilgeçlerle kullanılacağını göstermektedir. **Sözlüksel eşdizimlilik** ise sözlüklerde daha az görülür. Örneğin, *abort* için verilen "abandon or terminate (a space flight or other technical project) before its completion, usu. because of a fault" bilgisinde ayraç içindeki bilgi eylemin nesnesini tarif etmektedir.

- (50) **toplatılmak** (*nsz*) 1. Toplamak eylemi yaptırılmak.
2. (Yasaklanan şeyler) satıcılardan alınmak.

okuma

Durmuşoğlu, Gül 1990. İki-dilli sözlük oluşturmada 'paralel metin' kavramının önemi, *Dilbilim Araştırmaları* 1990. Hitit yayınevi: Ankara, 75-78.